

Broedvogels op De Hooge Platen: scheiden voorkomt lijden

RENÉ BEIJERSBERGEN

Met De Hooge Platen wordt een hoog gelegen zandplaat aangeduid, gelegen in de Westerschelde bij Breskens. Deze plaat raakt in de zomer voor een deel begroeid met vloedmerkevegetatie en Biestarwegras. Ieder jaar in mei vestigen zich hier groepen Dwergsterns (sinds 1972), Visdiefen (1978), Kokmeeuwen (1981) en Grote Sterns (1987).

Deze soorten nestelen hier onder onbeschutte omstandigheden en ze moeten opgewassen zijn tegen de gevolgen van stuwend zand, hoge waterstanden en de wisselende beschikbaarheid van voedsel. Toch spelen ook factoren als concurrentie en predatie een belangrijke rol bij het uiteindelijke broedresultaat.

In dit verband speelt de nestplaatskeuze een belangrijke rol. Het voorkeurs habitat van de ene soort is steeds net iets anders dan dat van de andere soort. Dwergsterns kiezen een substraat van zand en schelpen met hier en daar een plukje laagblijvende vegetatie. Visdiefen nestelen bij voorkeur in een laagblijvende begroeiing van Schorrekruid en Biestarwegras met een bedekking van 50 tot 100%. Grote Sterns treffen we bijna uitsluitend aan op de duintjes van Biestarwegras waar de bedekking vrijwel volledig kan zijn. Kokmeeuwen prefereren de kniehoge vegetaties van Strandkweek en ook wel de wat ruigere duintjes met Biestarwegras.

Op deze manier benutten deze soorten het met vloed droogblijvende deel van De Hooge Platen op een manier waarbij nog sprake is van ruimtelijke spreiding. In het ene jaar lukt dat echter beter dan in het andere jaar. Afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie kan er habitat ontstaan dat voor meerdere soorten aantrekkelijk is. Dat kan leiden tot competitie om nestruimte. De vele waarnemingen vanuit de schuilhut maakten duidelijk dat de onrust als gevolg van grensconflicten wel gevolgen moet hebben voor het opgroeien van de jongen. De ouders besteden veel tijd en energie aan het verjagen van de andere soorten, de kuikens krijgen te weinig voedsel, verdwalen of worden door meeuwen gepredeerd.

Al langere tijd is duidelijk dat de aanwezigheid van Visdief en Kokmeeuw invloed kan hebben op het broedresultaat van Dwergsterns. Sinds 1990 worden de nestplaatsrelaties van de vier genoemde soorten onderzocht in samenhang met hun reproductie. In een monitoring-onderzoek wordt de vegetatie per vak van 8×8 meter vastgelegd. Er zijn zo'n 800 vakken op De Hooge Platen. Als meerdere soorten in een vak nestelen, spreken we van gemengd broeden. Van iedere soort wordt voor alle vakken gezamenlijk het aantal broedparen bepaald, evenals het aantal uitgevlogen jongen. In tabel 1 is het gemiddeld aantal jongen per paar per soort vermeld. Ook het gezamenlijk broedsucces en het percentage vakken waar één, twee of drie soorten hebben genesteld, zijn hierin af te lezen.

In jaren dat er legfels wegspoelen – dat was in 1991 en 1992 het geval – is het aantal vakken waar maar één soort nestelt het laagst; er vindt een 'indikking' plaats van de resterende 'veilige' ruimte. Het ligt voor de hand

om te veronderstellen dat het lage broedsucces in zo'n seizoen aan de overspoeling is te wijten. Dat is niet geheel juist, omdat de vroeg in het seizoen weggespoelde legfels buiten de broedtotalen blijven en alleen de afloop van de vervolglegels in het reproductiesucces betrokken worden. Een inundatie vroeg in het seizoen leidt dus tot een verlenging van het broedseizoen en de ervaring heeft geleerd dat dit nadelig uitwerkt op het broedsucces. Ook in jaren zonder inundaties, 1990 en 1993, vindt er vestiging na 15 juni plaats. Het resultaat van de laatkomers is ook dan bijzonder laag, terwijl de hoofdmacht die veel eerder met broeden begint, het er redelijk tot goed van afbrengt. De invloed van inundaties is dan ook meer met indirect dan met direct te betitelen.

In 1990 en 1993 werd het vestigingspatroon niet gestoord door hoge vloed en de broedvogels spreidden en scheidden zich volgens het ruimtelijke patroon van de soortspecifieke habitats. In 1993 waren de scheidslijnen duidelijker getrokken dan in 1990; slechts in 12,4% van de vakken werd nu gemengd broeden vastgesteld. Vermoedelijk heeft dit sterk bijgedragen aan de totstandkoming van het goede broedsucces (0,77 jong per paar in 1993). In de periode 1990-92, jaren met en zonder inundaties, was het broedresultaat overeenkomstig de mate van gemengd nestelen (tabel 1).

In het verlengde van het hiervoor beschreven programma worden vanaf 1992 twee verschillende habitats, weer als vakken van 8×8 meter en op 200 meter van elkaar, voor de aanvang van het broedseizoen met gaas afgezet. Vogels die binnen deze vakken nestelen, worden door het gaas niet gehinderd, maar de juvenielen kunnen het vak pas verlaten als ze vliegvaardig zijn. Dit geeft de mogelijkheid om de broedsels individueel te volgen en het aantal uitgevlogen jongen nauwkeurig te bepalen. Dit onderzoek loopt weliswaar nog maar kort, maar ook bij dit vervolgonderzoek ontstaat de indruk dat in gemengde situaties minder of zelfs in het geheel geen jongen worden groot gebracht vergeleken met de situatie waarbij dezelfde soorten verschillende habitats bezetten. De vraag is natuurlijk waarom er dan toch gemengd nestelen plaatsvindt.

Het lijkt er op dat het gemengd nestelen voor een deel veroorzaakt wordt door de snelle ontwikkeling van de éénjarige vegetatie. In de loop van het broedseizoen kan dezelfde locatie voor meerdere soorten een acceptabel habitat vormen. Naast een explosieve ontwikkeling van de éénjarige vegetatie is er ook de geleidelijke en meer voorspelbare ontwikkeling van jaar tot jaar. Het komt voor dat de vegetatie zich jaren achtereen op een voorspelbare wijze ontwikkelt. De broedvogels kunnen op die ontwikkeling anticiperen; ze zien het moment aankomen waarop hun specifieke habitat aanwezig zal zijn. De zwakkere soorten in de concurrentie (Dwergstern en Visdief) zien ook waar ze niet moeten zijn, namelijk op die plaatsen waar hun habitat grenst aan het favoriete habitat van de sterkere soorten (Kokmeeuw en Grote Stern). Dat deze 'vermijdingreactie' niet altijd zichtbaar is, hangt wellicht samen met de onvoorspelbaarheid van de vegetatiesuccessie op langere termijn. Dat komt doordat deze ontwikkeling sterk beïnvloed wordt door de elementen. In winters met één of meer superspringvloed en kan veel zand worden afgezet, maar tegelijkertijd wordt veel van de bestaande vegetatie en een deel van de zaadvoorraad afgevoerd. De broedvogels kunnen op deze ge-

Tabel 1. Aantal broedparen (a), aantal uitgevlogen jongen per paar (b) en de mate van gemengd broeden op de Hooge Platen in de periode 1990-93.

	1990		1991		1992		1993	
	a	b	a	b	a	b	a	b
Dwergstern	125	0.00	60	0.05	80	0.12	105	0.85
Visdief	900	0.50	775	0.40	700	0.15	530	0.68
Grote Stern	625	0.80	575	0.65	1200	0.75	1400	0.85
Kokmeeuw	375	0.30	400	0.05	180	0.08	300	0.50
Totaal		0.52		0.39		0.48		0.77
Vakken met één soort	74.3%		66.2%		60.5%		87.0%	
Vakken met twee soorten	22.9%		29.7%		28.5%		11.7%	
Vakken met drie soorten	1.4%		4.1%		11.0%		0.7%	

beurtenissen niet anticiperen. De oorspronkelijke ruimte om te nestelen is na zo'n vloed sterk ingekrompen.

In deze beperkte ruimte ontstaan geen gescheiden kolonies meer, maar wordt op grote schaal overgegaan op gemengd nestelen. Zo'n situatie deed zich voor in 1990. In februari van dat jaar woedde er een storm die leidde tot waterstanden die eens in de tien jaar voorkomen. Na de storm zag het gebied er uit alsof er een reusachtige kaasschaaf over was getrokken. Het gebied was vrijwel volledig vlak en 80% van de duintjes was verdwenen. De Grote Sterns legden beslag op de paar overgebleven duintjes. Van alle soorten reddden Grote Sterns in een slechte situatie zich het beste. Daar komt bij – of juist daardoor – dat het geconcentreerd nestelen Grote Sterns een voorsprong geeft in de concurrentie met andere soorten. In de aantalsontwikkeling (tabel 1) zien we overigens wel dat het aantal Grote Sterns door de verminderde nestgelegenheid wordt beïnvloed. Visdieven en in mindere mate Kokmeeuwen blijken het habitat van Dwergsterns ook acceptabel te vinden als hun eigen voorkeurshabitat door onvoorziene omstandigheden niet beschikbaar is. De Kokmeeuwen predeerden de juveniele Dwergsterns en de Zilvermeeuwen – dit zijn gepaarde of ongepaarde volwassen vogels die niet op De Hooge Platen nestelen – deden zich te goed aan de jonge Kokmeeuwen die geen dekking konden vinden in de vegetatie.

In 1991 was de vegetatie-ontwikkeling nauwelijks anders dan in 1990 en er trad een aantalsafname bij de

sterns op. In 1992, maar vooral in 1993, trad een duidelijk herstel op van de duinvormende en schorvormende vegetaties. Dit bood de broedvogels de gelegenheid verschillende habitats te kiezen met als gevolg dat het broedsresultaat duidelijk verbeterde. Dit komt het duidelijkst tot uitdrukking in het broedsucces van de Dwergsterns. In de periode 1990-93 veranderde het habitat van de Dwergsterns niet noemenswaard. Toch was het broedsucces in 1993 aanzienlijk beter dan in de jaren daarvoor, omdat er in 1993 veel minder predatie door Kokmeeuwen was. De Kokmeeuwen nestelden in dat jaar niet meer in de onmiddellijke nabijheid van de Dwergsterns, maar in de inmiddels herstelde duintjes.

Van gebieden zonder getijdewerking is bekend dat de vegetatiesuccessie vrijwel altijd leidt tot een sterke afname of zelfs tot het verdwijnen van broedende sterns. Op De Hooge Platen wordt de vegetatiesuccessie beteugeld door de invloed van het getij. Een plotselinge afname van geschikt habitat, veroorzaakt door stormvloeden, leidt in eerste instantie niet direct tot een afname van het aantal paren sterns, maar wel tot een sterke daling van het broedsucces als gevolg van gemengd broeden. Het broedsucces wordt weer beter als zware stormen enige jaren uitblijven en de vegetatie de kans krijgt zich zodanig te ontwikkelen dat de verschillende soorten de gelegenheid krijgen hun eigen voorkeurshabitat te bezetten.

René Beijersbergen, J. F. de Millianostraat 28, 4511 HN Breskens